

18
I. J. N.
Enfaldige Tankar
Om
Nyttan och G^odw^än-
digheten

Uf
V^ära Inhemska V^är-
ters Kännande,

Med Wederbörandes Minne /

Under Oeconomiae PROFESSORENS, Kongl. Swenska
Wettenskaps Academiens, och Upsala Wettens-
kaps Societ. LEDAMÖRS /

Dr. PEHR KALMS

Inseende,

För Lager-Krantsen

Til allmän granskning framstälde

Uti ÅBO Acad. Öfre Läro-Sal d. 19. August. f. m. 1760.

Uf

HENRIC ENCKELL.

BESEERBODNINGE.

Åbo, Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-För-
stendömet Finland, JACOB MERCKELL.

12

Företal.

Shuru fast och ostridigt det är, at Wetenskaperne hafwa sin stora och margfalliga nytta; gifwas dock nog många, the ther ej kunna finna sig uti, at lämna denna sanning bifall. Okunnighet, samt det smittosamma och widlådande giftet: fördomar och förutfattade meningar, hwaraf en myckenhet af de dödeliga regeras, äro förnemligast de källor, utur hwilka en sådan swaghet upwaller. De lärdoms idrotter, hwilkas nytta förekommer dem handgripelig, lämnas wäl oklandrade; men man måste dock ofta årfara, at de wetenskaper, hwaraf den förwäntade båtbaden och fruchterna wid första påseendet ej falla dem i ögonen, blifwa deremot nog förringade, och lida mycket til sit wärde. Af dessa sednare wil jag allenast nämna om en eller annan, hörande til *Natural-Historien*. Huru högt *Mineralogien* achtas af sådana ne des tadlare, kan lätteligen slutas af det förachteliga åtlöje, hwarmed de esomoftast blifwa ansedde, som, måne om at förskaffa sig någon *Mineral*-samling, intet försumma, at wid gifne

gifne tilfällen upleta, uptaga och förwara allehanda så wäl samske och gemena, som bättre och sålsynta stenar. Man säger: Swartil duger det, och om *Mineralogen* är något til åren, gjer man sig i synnerhet at undra högeligen deröfwer, at en sådan förment barnslighet och dårskap kan falla på en gammal menniska. Swad *Entomologien* och *Botaniquen* beträffar, så äro deras öden til alla delar just de samma. Man finner ej så lätteligen nyttan af annan kundskap, än den, hwilken genast fyller kistor och skrin. Man besinnar intet, at uppå nog litet beror som oftast ganska mycket. Alt rikedomar och förmoner i Länder och samhällen til en stor del bestå i *Metaller*, säger of örfarenheten; men at ock *Mineralogien* bidragit til ågande af sådane fördelar, läwer den ej wara obekant, som wet, huru sålman man får skåra rena Gullet ur bårgs= klyftan. Om ock de, som sålunda lika som förklarar sig för fiender til nyfnämnde wetenskaper, besinnade, (at jag til exempel allenast må nemna detta enda) huru många så af menniskjor som i synnerhet af fånad, genom *insecterss* gift lagt sina ögon i blind, och huru åter i Ort= riket kunna uptes hwarjehanda medel til *appellation* åfwen mot sjelfwa döden; så är intet twiswel, det de ju jakade til nödwändigheten at känna igen dessa natursens alster. Men huru skal det wäl kunna ske, om icke igenom wetenskaperna, som handla om deras kånmande. Och som den redan hårtits bekanta nyttan af dessa wetenskaper är oräknelig, samt at den torde wara vändeligen mångfaldig, som i naturen, såsom et outöseligit Haf, ligger ännu dold och förborgad; så är ock angelågit, at dessa wetenskaper til möjeligaste högd upodlas och drifwas, samt i hela deras widd skjötas och wårdas.

Min afficht är för denna gången at korteligen handla om något, som hörer til *Botaniquen*, då jag ensaldigt täncker föreställa: Nyttan i gemeen af våra inhemska växter och den deraf härflytande nödwändigheten at känna dem.

Gunstige Läsare, du, som ser längre in i saken, än at du ratar det som är nyttigt, unna mig härvid din ynnest och besvägenhet.

§. I.

MEd våra Inländska växter förstår jag alla de Ört-rikas Inwånare, som uti vårt egit Land och Rike sjelfmant och af sig sjelfwa, utan någon mennisklig omvårdnad villt wäxa. Dessa växter äro af olika art och natur och af mycket skiljachtig storlek och skapnad, så at somliga af dem äro höga och resliga, andra tjocka och stuggrika, somliga helt korta och späda, hwilka spela med flera slags färgor. Alla dessa kan menniskian hafwa mångfaldig nytta af, men ock af somliga en obotelig skada, så framt hon ej brukar någon försigtighet och urskilning wid deras nyttjande. Wi se ju deraf, at alt detta fordrar förut et nöijachtigt kännande och en tillräckelig kundskap om deras art och natur. Wi kunna wäl fågna oss af den förmodn at hafwa af böcker oss bekant nyttan af största delen af våra växter, och derjemte, hwilka wi såsom skadeliga böra undfly; men det wil ändå ingen ting säga, om wi ej kiänna de örter, om hwilka wi hafwa den underrättelsen: "Ty huru wil en lära, at blifwa slugare genom böcker och Lärda Mäns observationer, som icke genom Botaniquen lärt kiänna den växt, som i böckren omtalas"? Se *Met. Acad. Handl. i. vol. pag. 417.* Men til at bibehålla större redighet, wil jag de nyttor, jag, så wäl af de böcker och skrifter jag genomgått, som afhandlat och beskrifwit våra växter och upgjedt deras nyttor, som ock af *Academiska föreläsningar* inhämtat, hwar för sig särskilt i gemen korteligen anföra, och wid hwar af dem anmärcka hwarjehanda, som hörer til mit föremål.

§. 2.

Våra Inländska växter äro nyttiga *Imo* i *Medicine*. Att hafwa en sund och frisk kropp, är en ibland de största timmeliga sálheter menniskan kan vara ágare af här på jorden. I anseende hwartil hon ock efter yttersta förmåga borde söka at bibehålla sig i et sådant tilstånd, och det så mycket mera, som at, sedan hålsan en gång är förlorad, är det ganska swårt, ja understundom omöjeligit at få den igen. Jag wil nu ej tala om, huru och på hwad sätt den förloras och återfås. Allt nog, när jag säger, at de växter, som ifrån den jord wi bebo til en otalig myckenhet och skiljachtighet uprinna, kunna både förforta och uppehålla lifwet, skada hålsan och bidra til dess återställande. Det kommer altså hufvudsakeligast derpå an, med hurudant wahl de nyttjas, antingen til mat eller til Läkedom. De Inkliga *Curer*, som med våra Inländska växter äro gjordte, förtjena all upmärksamhet, om det då härrört deraf, at Läkemedlen varit *simples*, ej förlegada eller bortskjända, wil jag ej undersöka. Det tyckes wara klart af sig sjelf, och menar jag derhos våra växter wara de tjenligaste at bota de sjukdomar, som här i Landet gå måst i swang: "ty om så är, hwilket ingen kan neka, är då wäl möjeligit at tro, det för de sjukdomar, som war lust och föda här i Norden af sig alstra, skulle endast finnas bot uti södra Länders Orter? är wäl en sådan tancka öfwerens stämmande med Guds nådiga försorg, med dess, efter olika luster och belågenheter, lämpape hushållning, samt med den förfarenhet, wi dels redan äge, dels ock widare kunna äga, om wi det wile"? *Se Wet. Acad. Handl. 1. vol. pag. 263.* Wänne intet sådant allt är et oemotsäjeligit wedermåle deraf, at våra willa växter äro, ej mindre än andra orters, tjenliga til Läkedom emot folks sjukdomar, såsom: Alla handa farsoter, Päst, hosta, fluss, febrer, hals, bölder, skjörbjugg med flera? ja, man finner ganska få af våra almåna sjuk

sjukdomar, som ej äro med dessa wårter lyckeligen botade, så
 som detta Lånets wittre och ganska berömda *Provincial Medicus*
 och *Medicina Doctoren* Herr JOH. HAARTMAN uti sin i
 sednaste åhren utgifna bok kallad: Tydelig underrättelse om
 de måst gängbara Sjukdomars kännande och motande
 genom lätta och ensaldiga Hus-medel, det tydeligen wi-
 sar. Här borde nu af mig, til bewis på det som förut är sagt,
 så wäl upräknas de wårter, hwilkas antingen blommor, blad,
 rötter eller andra delar kunna med fördel brukas wid hwart
 slags sjukdoms botande, som ock hålft någorlunda wisa; sättet,
 huru de skola tillagas til tjenliga *Medicamenter*; men en kring-
 skuren tid och den trångsel nu är på trycket, jemte mina egna
 tryckande omständigheter, förbjuda mig at fullgjöra en slik mig
 annors åliggande skyldighet. Det wore ock nästan onödigt,
 sedan så många, som förståt saken i grund, gjort det förut, i
 synnerhet har merbemålte Herr *Doctor HARTMAN* uti nyknem-
 de bok, hwilket är et Mestärstycke i sit slag, och den bästa af
 alla dem, som hårtills i det ämnet utkommit, til allas fulla nö-
 je och de fattigas obeskriwliga nytta fullbordat det samma.
 Samma frihet förbehåller och utber jag mig wid nämmandet af
 de andra nyttor man har af våra örter, neml. at ej behöfwa
specificera dem. När man nu besinnar, huru behändigt och
 med huru ringa kostnad man kan hjälpa sig ifrån en åkommen
 sjukdom; så är lätt at finna nödwändigheten at kiänna dessa
 örter och weta deras kraft i *Medicin*. Men om man wore så
 håglös, at man ej bemödat sig at kiänna våra wilst wårande
Medicinal-örter, huru wille man då förstå och göra nytta af
 förenämde wittre *Doctor HAARTMANS* bok? Huru wille man
 förstå och göra nytta af flere slags Läkemedel, som både Kongl.
Collegium Medicum och andra Lärda Män utgifwa wid infäl-
 lande sährsoter? Man kunde ju då ofta taga wilsse, och i stället
 för bot råka på det, som wore mera skadande än gagnande.
 Kiänner man de inrikes wilst wårande *Medicinal-örter*, så kan
 man

man sjelf i råttan tid låta samla dem, och få derigenom dem helt utvalda, friska och kraftige, i stället man eljest nog ofta får dem förlegade och odugelige: I riket spardes och derigenom en stor hop penningar, som nu gå til utlåningen för sådane *Medicinal*-växter, som finnas våra wilt på våra egna fält och marker. Det är sannerligen så mycket mera nödigt, som at en stor del af rikets inwånare hafwa ej synnerliga medel at kasta på dyra *Medicamenter*, och en lika stor del, om ej större, af dem äro långt bårta och wida aflågsne ifrån *Apotheken* eller Läkaren, så at, innan man wid så fatta omständigheter kunde få några *Medicamenter* ifrån *Apotheket*, torde det vara bestålt med *patienten*. En hwar kan täncka, huru swårt det då wore, om man på sådant sätt skulle mista en kiär wån, en nyttig medlem ic. derest likwål om man kiände alla de örter, som våra på negden och hade sig bekant deras wårckan, hade man på närmaste åkerren eller närmaste skogsbacke läkedom deremot. Men denna är ej den enda nyttan wi hafwa af våra willa växter, de tjena oss äfwen på mångfaldigt sätt uti vår *Oeconomie*, hwilket wi widare skola bese.

§. 3.

U:do **N**åro våra inhämsta växter tjenliga till bröd och annan mat i dyr tid. Huru nödigt det är för menniskan at hafwa tilgång på det, som är tjenligt för henne, at föda sig med, då säden, menniskians ordenteliga föda, blir genom *Climotets* hårdhet och andra tillfälligheter skadad och bortskämd, lärer hwar och en utan widlöftigt estersinnande finna. Nödwändigheten deraf är så mycket större, som at wi, som bo under nog kall lustkrets, äro esomoftast för slik olägenhet utstälde. Den endaste utwägen at wid sådane tilfällen, och då alla egna förråds-husen äro uttömda, rådda sig ifrån
en

en förestående oundvikelig död, är, at antingen köpa sig utaf andra spannmål för reda pengar, eller något annat som är deremot svarande, eller ock i brist af medel til en slikt nödig spannmåls uphandling, gripa til sådan mat, som i det måsta icke är stridande emot naturen; ty om sådan spis tilgripes, som är menniskiomnen skadelig, så kan deraf ej annat hånda, än at de som sådan spis nyttja, sjukna och omsider dö. Spannmåls införslen ifrån utlåningen wore wäl wid så fatta omständigheter god, em derpå annors wore tilgång och den, som den måst hade af nöden, wore stadd med tilräckeliga penningar, at förse sig dermed; men den har ock sina swårigheter, och således just intet alltid så rådelig och säker at föreslå til motande och förekommande af de swåra påföljder spannmåls bristen wid uppvande miswår, i synnerhet om den är allmän, förorsakar. Wi införskrifwa i de goda åhren af spannmål ifrån utlåningen ungefär 450000. tunnor, hwilken spannmål, jemte wår egen åtgår hwart år utan synnerlig besparing. Skulle nu hungern endast genom utlånt spannmål fördrifwas, så borde jagde *summa* mångfalt fördubblas, och i den möhn utgifterna åtwen förökas. Nu wet man, at utgifterna för riket äro årligen utom detta nog anseeliga, ja så stora, at wåra egna Lands *producter* swåriligen äro tilräckelige dertil, utan måste bristen deraf med reda pengar fyllas. Hwad fasetlig *summa* af pengar skulle icke då utgå, om ock det annors wore möjligt, at sådant kunde åstadkommas? Riket skulle ju derigenom blifwa så utblottadt på pengar och andra währor, at det i knappaste lag kunde äga bestånd. Deremot skulle andra riket, the ther hade at föruttraffs förnödenheter til oss, richta sig deraf och blifwa wälwäsende, och til föga fördel. Jag måste wäl medgje, at det wore likwäl et mindre ondt, emot det riket i annor händelse skulle genom hungern mista sina Inwånare; men tycker derjemte, at om andra medel wore at tilgå, til förekommande af en slikt land och folks förödning, borde de fram för detta nyss-
nemde

nämnde tilgripas, så långt möjligheten det tillåt. Af sådane medel har den gode Skaparen vårt R. Fädernes- Land intet lämnat lättlost, utan meddelst of dem i ymnogaste mätto. Dessa medel äro en stor del af våra inhemska växter, hwilka oemot- säjeligen äro ämnade til vårt nyttjande. Wi hafwa det ock så tumit, sedan så många om Fädernes- Landet wälmenande Wån lagt handen wid utforskandet af deras egenskaper. Der igenom är utredt, at en stor myckenhet af våra willa växter äro tjenliga til bröd; ja sådane, som man gemenligen kallat ogräs och til ingen ting nyttige, äro befundne wara af de es- genskaper, at af dem kan tillagas bröd eller annan södande mat; Af förtiga de örter, af hwilka man kan hafwa Salla- ter, Rötter, Stenfruchter, Bärfruchter och andra krydder. Wi hafwa ej brist på upsatser på de växter, som duga til mat, ty redan i Kong CARL den XI. Glorwördigst i åminnelse, tid utgafs en skrift, som innehölt en upteckning på mat- dögsna växter: sedan har tid efter annan flera i samma ämne utkom- mit, hwilka alla tydeligen å daga lägga sanningen häraf. I nylygaste tider har Kongl. Collegium Medicum utfärdat en för- tekning på en del af de örter, som man kan nyttja til bröd, och annan mat, och förwaras wid hwar Kyrcka i Riket. Skul- le bruket häraf blifwa allmänt, och dessa åteliga växter kån- nas af alla; (ty utom detta kan ändamålet aldrig i ewighet winnas) så kunde man ej annat finna, än at ju många tus- sende människors lif bleswe räddade ifrån döden, då miswäxt infaller. Ja jag wägar säga, at om wi på sätt, som weders- bör, använde dem til vår nytta, hade wi aldrig fog at klaga öfwer brist på bröd- söda; ty hwad är med människans natur mera öfwerens stämmande, än at äta *Vegetabilier*?

§. 4.

III. tio **A**n af våra växter tilwärcas **Winer och andra dryce**

drycker. Sedan bruket af allehanda slags Winer så hos oss
 irritat sig, at man giert en nödwändighet af deras nyttjande,
 och wanan, som altid anses för den andra naturen, således
 ästa kommit, at man nu mera ej kan den med beqwämlighet
 umbära; så har ock införsen deraf utifrån, i anseende dertill,
 at Rikets ej förments finnas sadane ämnen, hwaraf slike
 drycker wore at hållt någorlunda tillaga, warit anseelig.
 Man har ej heller haft synnerligit betänckande derwid, så länge
 man ej warit angelågen at efterse och sig til nytto använda
 det, som jorden innom egit Rikets grångor framalstrar: tör hån-
 da man ock ment, at alt det, som är Utlånst, är endast och
 framför annat godt och hålsosamt. Men wida sela, Wi haf-
 wa ju exempel derpå, at de, hwilcka alt för mycket nyttjat
 dessa Utländska *liqueurer*, hafwa gemenligen warit för hwarjes
 handa sjukdomar utställda och derigenom ådragit sig åndteligen
 döden. Således har Riket kommit på dubbelt sätt at lida.
 At tilwercka Winer af våra egna wårter, hwilka i smaken
 och hålsosamheten förmodeligen ej estergje de Utländska, är nu
 mera genom åtskilliga anställda försök tåmmeligen tilräckeligen
 bewist. Wi skulle således ej tyckas behöfwa ifrån Utlänningen
 köpa Winer til så stor *quantité*, som hårtills skjedt, efter til-
 wercknings ämnen dertill finnes ymnogt i vårt egit Fädernes-
 Land, och kunna göra nästan lika gagn som de Utländska, om
 ej större, ty derigenom besparades ej allenast en stor del af de 6.
 tunnor Gull, som gemenligen för Winer årligen åtgår, utan
 Inwånarena wore ock mindre med hitsiga och andra swåra
 sjukdomar bekämpade. Af samma beskaffenhet äro ock våra
 andra drycker; ty många örter eller wårter äro fundne innom
 egna grångor wilt växande, hwaraf en hålsosamt, födande och
 styrckande dryck tilwerckas: andra at göra den smakelig och
 begjårlig; at förbigå flere slags *liqueurer*, som af våra wår-
 ter tillagas. Til *Tbee* och *Caffe* påstås många af våra In-
 hemska wårter wara långt hålsosammare, än de ifrån sö-
 dra

dra Orterna. Hwad förmon och nytta tillbringar icke allt detta åt Riket, när derigenom utgifterna ärligen till Utlåningen förminskades, och war under *balance* följachteligen blesive mindre, än den tillförene varit. Och åligger alltså at gjöra oss bekanta de örter, hwilka till allt sådant befunnits wara tjenliga, och med hwarje handa anstälte rön och försök, så i denna, som andra af mig omnämnde *Botaniquens* nytter, uttåcka något, som wore gagnande, i synnerhet som war egen förmon och heder beror derunder.

§. 5.

IV:tio Hwå våra wårters nogare kännande, Grunden till Angskjötsele. Att Boskaps Skjötsele är nyttig för en Hushållare, är en sak, hwars riktighet ej med några widlöftiga skäl behöfwer bewisas. De mångfalliga ofkastningar, hwarmed Boskopen richta sina ågare, ställer denna saken utom allt twifvelsmål. Men Boskopen kan aldrig rätt belöna sina ågare med åstundad nytta, så framt deras föder intet består af sådane gräs, slag, som äro med deras natur enliga, och således åtas af dem med mycken begjårighet. Wi finna det af förfarenheten; ty så många slags Boskap det gjes, äfwen så skiljachtig smak, lämpad efter deras natur, gifwes det nästan ock; här af händer, at den örten et slags Boskap åter med mycken begjårighet, gås förbi såsom skadelig eller ock ej öfwerens stämmande med dess natur, af et annat. Det är alltså högst angelägit för en, som wil lägga sig till någon wis slags Boskap, at hafwa sig bekanta de örter, hwilka äro för det slaget tjenliga och begjårliga. Denna kundskapen är sannerligen umbärlig; ty henne förutan kunna ej ångarne förses med sådane gräs, slag, hwarmed Boskopen med största fördel kan södas. Och som denna kundskapen grundad, på ärfarenhet, äfwen lärer

of, hvilka öter trivas bäst på hwar slags jordmon; så är tydeligt, at inom detta kunna ångarne aldrig anläggas med någon fördel, och följachteligen ej has den nyttan af de Kreatur, som ångarnes afkastning är ämnad til föder åt, der liksom väl om det, som förut är anfördt, i acht togs, blefve ångarne bewurde med mustigare och frodigare gräs, och i följe deraf Boskapen, som dermed spises, större och fetare, mjölken förökt til god- och myckenheten, Får=hopen större, samt gåswe bättre och ymnigare Ull, til våra högst nyttiga anlagde *Manufakturers fournerande* och understöd. Fåfångt är, at vara angelägen om widsträckt ångars ägande, derest denna försigtighet felas, och på slödig grund bygger man sitt hopp om skönt föder, när man endast dömmar om ångarnes värden, efter det de präla med wiså slags blomster, utan at weta, om de äro nyttiga och begärliga eller ej; hwarföre ock ej sällan händer, at sedan tancka om en föment nytta försvinner, då de se dem af Boskapen förbigångna. Vårt arbete i utrönande af de växter, lämpade efter hwar slags Kreaturs natur och formornernes beskaffenhet, hwarmed ångarne böra förses, är lättadt, genom de rön och försök deruti blifwit anstälde. Wi böra allenast nu mera vara angelägna, at lära of känna de växter, hvilka kunna tillkonda of den omrörde nyttan. Jag tror, wi skola ej ångra den lilla mödan wi derpå använda.

§. 6.

V: 10 *Vi* våra Inhemiska växter nyttiga wid Färgerier. Wi behöfwa anseentlig myckenhet wid våra *Fabrigver* af allehända slags färgor: mycket åtgår ock deraf wid enskilda Hus=håld. Bruket har gjort, at wi nu mera ej kunna wara dem förutan. Allt det af färgor til sagde behof brukas, tas ges måst af Ört=riket. Och som man härtills ej varit särdeles mån

mån om at efterspana, om sådane örter wi sjelfwe behöfwa at färga med, finnes i vårt egit Land; så har ock nästan alt, hwad til Färgerierne behöfts, bliswit kjøpt ifrån Utlänningen. Alt ej tala om de penninge *Summor*, i äldre tider utgät för Färge-stuffer, wil jag endast nämna, at nu förtiden betalas ärligen til Utlänningen för Färge-stuffer ungetår $1\frac{1}{2}$ tunna Gull. Wi se ju här af, hwad för wacker penninge *Summa* utströmmar ifrån Riket endast för Färgor. Nu sedan wi fått mera uplysta ögon och börjat på at wara angelägna om vårt egit, hafwa wi genom anställda rön och försök funnit, at en stor del af våra Inländska wärter gjöra samma gagn wid Färgerierne. I anseende hwartil wi hafwa anledning at tro, det denna utgift, äfwen som andra, kunde anseenligen förminsckas, om wi allenast wille betjena oss af de ämnen til Färgor i vårt egit Land våra. Genom Inhemska wärters kännande til deras egenheter, kunde ändamålet i thy winnas; ty många örter äro redan uptäckta, hwilka kunna nyttjas wid Färgerierne, och tiden för ännu flere uptäckta, allenast en wederbörlig noghet och osörtrutenhet hafwes wid *observationers* och försöks anställande i denna delen, och i den möhn kundskapen häri skulle stiga til någon gagnande högd, i samma möhn skulle äfwen utgifterna här förre aftaga och förswinna. Men huru kunde wi ock i denna sak rätt nyttja både den snabba *Doctor LINDERSTOLPES* och andre wittre Mäns arbeten, som handlat om våra Inhemska Färge-örter, om wi ej kände dem? Men at ännu gå längre häruti, borde Utlänningars ömhet at förskaffa sig utaf sit egit alt det de behöfwa på et eller annat sätt, tjena oss til lärdom och eftersyn. Det är bekant, hwad nytta de, som bo i Södra delen af *America*, gjöra sig af örten *cactus* eller *opuntia* kallad, hwarpå finnes en art af *insecter*, of hwilka tillagas den förträffeliga ächta röda, eller *Coccionelle* Färgen. I Västen skal ock finnas et slags *Coccionelle* på örten *Scleranthus*. Men at ock hos oss gies de örter, som hysa *Coccioneller*, the thet gifwa den

Skönaste äkta Färg, kan nog samt inhämtas af *Stockholms Lärs*
de Tidn. för Åhr 1759. N:o 39. Detta lämnar oss anledning at
hoppas, det framdeles igenom *Botaniquens* tilbörliga och idoga
trakterande, något af den *Summan* kan sparas, som årligen
för *Coccionellen* utgår.

§. 7.

För S. är nämndt, hwad stor macht ligger derpå, at förse
Boskapen och andra kreatur efter deras särskilda art med
tjenliga och af dem begärliga gräs-slåg; men det är ej mindre
angelägit at förhindra dem ifrån nyttjandet af de wårter, som
äro skadeliga. Det är wäl sant, at kreaturen af en naturlig
drift merendels kunna urskilja de skadeliga ifrån de nyttiga gräs-
slag; men så har man ock *exempel* derpå, at der förgiftiga ör-
ter funnits, hafwa de ibland af dem blifwit upätne, hwaraf ej
annat kunnat följa, än at de sjuknat och dödt. At förekomma
et slikt öde för kreaturen, samt åswen at draga omsorg om, det
barn och andra enfaldiga icke måtte komma at på något sätt
åta sådane giftiga örter, bör betes-marcken och ångarne noga
esterles och befrias ifrån sådane wårter. Men som sådant ej
är möjligit utan at känna de örter och weta deras wårcken,
så ser hwar en nyttan och nödwändigheten at känna dem. Det
är så mycket nödigare, som at skadan, som i brist deraf up-
kommer, är stor och ofta odrågelig. Deremot wet man, at an-
dra wårter rätt *preparerade* och i tid ingifna åt Boskapen, fräl-
sa dem ifrån den derigenom eller på annat sätt sig ådragne
döden. Men huru wille en åter til sin och sina kreaturs för-
del betiena sig af flera slags wackra böcker wi nu hafwe om
Boskaps skötande, och de läkemedels rätta användande, som
deri *recommenderas* til sjukdomars botande, om man ej känner
de örter som föreslås.

Tag

Jag wil ej tala, at undfly widlöftighet, om de nyttor man i almånhet har af våra wårter, såsom: Huru af våra Skogar tages *materialier* til Hus- och Skjeps- bygnad, Wed at wårja sig med för köldens och wådreus wåldsamheter, U- ketng och redskap til resors och Fjörslors fortsåttjande både Som- mar och Winter, hågnader och gjårdes- gårdar kring åkrar och ångar, bråder, tjåra, master, bjelkar, stockar och annat slikt at betala Utlåmningen, hwad som tages ifrån honom; Dessa nyttor åro så allmänna och följackteligen kundskapens nödwån- dighet om de wårter, af hwilka alt sådant hafwes, så klar, at den faller de skunögdate i ögonen. Jcke heller wil jag wid- löftigt orda om de *curiøsa* nyttor af våra wårter, såsom at weta: hwad timma det år på dagen, hwad månad det år om Sommaren, huru mycket det lidit på månaden, huru man kan af dem spå tilkommande wåderlek, med mera; sådant alt wil jag gå förbi, kan likwål ej undgå at nämna, at den som rätt känner våra Inhemiska wårter, han kan ofta gjö- ra sig margfallig nytta af de aldraminsta.

GUDI Allena Åran!

Höglärde Herr Candidat,

Förtrogne Wän och Landsman/

Då J, Min Herre, gjören det Allmänna delachtigt af E
dra wackra tanckar Om Flyttan och Flödewändigs
heten af Wära Inhemsta Wärters Kännande,
samt Eder sjelf genom de samma berättigad til den belöning,
som Dygd och Lärdom med skjal bör göra sig försäkrad om; så
har jag ej kunnat uteblifwa med någre fågne-ord til Eder, Min
Herre, wid detta lågliga tilfalle. J ågen, Min Herre, en sam-
ling af wackra och pryddande egenskaper, the ther hafwa et up-
lyst förstånd i följeslag. Närwarande grundeligen, nått och wäl
sammanstrefna *Gradual* Arbete, hwaruti Min Herre behagat
förklara hwarjehanda nyttor, som ofelbart tilflyta dem, hwilka
äro Kännare af wära hemfödingar i det härliga Orte-riket,
witnar noggsamt derom. J hafwen uti det samma hållit medel-
wägen emellan en mörk förthet och känstlad widlöftighet, hwil-
ket förordsakat, at sanningarne, som J omwören, kunna jämsst
uplysa de enfaldigaste begrep. Jag önskar då sluteligen af et
trogit bröst, det lyckan måtte anse och belöna Min Herres Dygd
och Lärdom, samt rena nijt at gagna det allmänna. För öf-
rigit skal jag icke aflåta at oförändrad förblifwa

Höglärde Herr Candidatens

Trognaste Wän och Landsman
ISR. B. KENNELIUS.